

At eller ikke at i ledsætninger indledt af konjunktion/præposition

Anna Sofie Hartling, Michael Nguyen & Gustav Styrbjørn Johannessen
Dansk Sprognævn

1. Indledning

Må man skrive *fordi at*? Flertallet ville nok svare nej (formentlig bortset fra flertallet af nutidens sprogforskere). På internettet finder man både folk der beklager sig over konstruktionen, og folk der fraråder den.¹ Dette forbud er sejlivet arvegods fra præsriptive sprogfolk fra 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet, og det gælder ikke kun *fordi*, men også andre lignende ledsætningsinitiale elementer der kan stå på denne position foran *at*. I Håndbog i Nudansk anbefales det at man udelader *at* efter ”de fleste ledsætningsindledere”, og som eksempler nævnes *idet, hvis, når, selv om, som, som om, før, mens, hvem* og *hvor* (Jacobsen & Jørgensen 2013:84).

I to artikler fra hhv. 1975 og 1983 tager Erik Hansen dette præsriptive forbud under behandling (Hansen 1975, 1983). I artiklen fra 1975 fokuserer Hansen særligt på modsætningsparret *før* og *efter*: *Før at* er normstridigt, mens *efter at* følger normen (fx *Kør hjem før (at) det begynder at sne* og *Han gik hjem efter (at) lygterne var blevet tændt*). Der er her (mindst) to præsriptive regler i spil:

- (a) En underordnende konjunktion må ikke efterfølges af en anden underordnende konjunktion.
- (b) En præposition skal indlede en sætning med *at*.

Før at bryder med regel (a) fordi *før* betragtes som en konjunktion, mens *efter* uden efterfølgende *at* bryder med regel (b) fordi *efter* betragtes som en præposition.

Som Hansen (1975, 1983) gør rede for, er præsriptivisternes argumentation cirkel-sluttende når de forsøger at finde et grammatisk funderet forsvar for den sprogbrug som hører

¹ Se fx: <https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE11796976/det-er-bare-fordi-at/>; <https://publicimage.dk/7-udbredte-grammatik-og-sprogfejl/>; <https://arosbusinessacademy.dk/25-formuleringer-du-skal-undga-sa-du-ikke-lyder-dum/>. Se også Håndbog i Nudansk (Jacobsen & Jørgensen 2013: 84).

under den socialt definerede rigsmålsnorm (altså bl.a. *fordi* og *før* uden *at* og *efter* med *at*): Man opstiller beskrivelsesmodeller der tager udgangspunkt i hvad der regnes for fint sprog, snarere end i sproget selv, og bagefter forklarer man noget i sproget selv med disse modeller.

I Nguyen & Hartling (2022) griber vi fat i problemet fra en ordklassevinkel. Det er nemlig grundlæggende uklart hvorfor *før* og *efter* ikke begge analyseres som enten præpositioner eller konjunktioner. Vi argumenterer for at ord som *før* og *efter* er præpositioner, uanset hvilken type led de indleder, herunder nominalsyntagmer, præpositionsforbindelser og sætninger (både med og uden *at*).

Denne artikel handler om i hvor høj grad man i moderne dansk skrift- og talesprog følger de præskriptive regler for brugen af *at* i forbindelse med sådanne elementer (se (a) og (b) ovenfor). Mere specifikt handler artiklen om hvorvidt *fordi*, *før* og *efter* efterfølges af *at* i landsdækkende aviser i Dansk Sprognævns interne aviskorpus, Korp, og i talesprogskorpusset LAN-CHART. På baggrund af disse resultater vil vi diskutere om de præskriptive regler lever videre – måske i svækket form i forbindelse med enkeltordene *fordi*, *før* og *efter*.

Resten af artiklen er struktureret således: Vi gennemgår tidligere litteratur på området (afsnit 2), fremlægger en række hypoteser som skal afprøves (afsnit 3), gennemgår vores metode (afsnit 4) og de resultater vi når frem til (afsnit 5), og diskuterer hvordan hovedspørgsmålene skal besvares, og om hypoteserne holder vand (afsnit 6). I afsnit 7 sammenfatter vi resultaterne.

2. Tidligere litteratur på området

I Grammatik over det Danske Sprog (og andre steder, bl.a. Pedersen 2009) kaldes det *at* der følger efter en ”egentlig konjunktion” eller en subjektiv partikel, fx *bare*, *gid* og *mon*, for det indre *at* (Hansen & Heltoft 2019: 1657). Vi lader her de subjektive partikler ude af betragtning. Ifølge Hansen & Heltoft (2019:1657-1665) er det indre *at* styret af og har samme funktion i forhold til den konjunktion det står efter, som *at* i øvrigt har til matrixsætningens prædikat (dvs. når det står som eneste konjunktion). Det følger heraf at det indre *at*’s semantiske værdi tildeles af den konjunktion det efterfølges. I en sætning som *Dyrene skal ikke lide i kulden, fordi at man skal have lidt mere albuerum* er *at* altså styret af *fordi* hvis betydning det ”overtager” (eksemplet er fra Jyllands-Posten 27.01.2005, fundet i Korp). Desuden er det indre *at* ”bundet til den neutrale ledstilling og kan ikke stå i sætninger med deklarativ ledfølge” (Hansen & Heltoft 2019:1658). Vi har imidlertid en del eksempler i vores data på sætninger indledt af (især) *fordi*

at med deklarativ ledfølge, fx *fordi at han kom jo fra O_B_S hvor der kun var drenge* (LANCHART). Det ser vi ikke nærmere på i denne sammenhæng.²

Hansen & Heltoft (2019:1660) kommer i øvrigt også ind på det ulogiske ved at påstå at der skulle være forskel på *at*'et i *før at* og *efter at*; de argumenterer for at sætninger med *før at* og *efter at* er helt parallelle, og at begge tilfælde "uden vanskelighed" kan tolkes som "simple forekomster af netop det indre *at*" (se også Nguyen & Hartling 2022).

Hansen & Heltoft (2019:1660) angiver at det indre *at* har bevæget sig fra at være et sociolektalt og dialektalt træk (se også Pedersen 2009) "til nu at være ganske almindeligt også i talt rigsmål, især blandt yngre talere". Også Jacobsen & Jørgensen (2013:84) skriver at "[n]æsten alle bruger [...] *fordi at* i deres talesprog – også dem der påstår at de ikke gør det". I et spørgsmål-svar i *Nyt fra Sprognævnet* har vi i øvrigt rådgivet om at *efter* uden *at* i dag er helt gangbart, på lige fod med *efter at* (Hartling & Nguyen 2022).

Os bekendt er der ikke tidligere lavet kvantitative studier af 'konjunktion/præposition + *at*'. Boye et al.'s (2012) studium er imidlertid parallelt: De undersøger forekomsten af *at* i såkaldte komplementsætninger, dvs. "nominale ledsætninger, der kræves af et verbal eller et andet *komplementtagende element*[]" (Boye et al., 2012:42), fx *Han sagde (at) han ville gå hjem*. Som empirisk grundlag bruger de KorpusDK, som altovervejende er et skriftsprogskorpus, og talesprogskorpuset LANCHART. Vi vender kort tilbage til Boye et al.s undersøgelse i afsnit 7.

3. Hypoteser

Vi formoder at avistekster, og særligt tekster i landsdækkende aviser, som er dem vi undersøger, er repræsentanter for en relativt konservativ skriftsprogsnorm. De skrives primært af professionelle sprogbrugere – måske endda af de prototypiske "gode og sikre sprogbrugere" hvis "skriftlige sprogbrug" er den som dansk retskrivning skal hvile på (foruden på traditionen) (jf. *Bekendtgørelse om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning* (<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2009/178>); se også Diderichsen & Schack 2015). Desuden undergår avisteksterne en redaktionel proces hvor formodentlig en redaktør og evt. en korrekturlæser sørger for at skriftsprogsnormen overholdes.³

² Der er skrevet en del om ledfølgen i ledsætninger, både i det talte og i det skrevne sprog. Om ledfølgen i ledsætninger med *fordi (at)*, se Gregersen (2019), Mikkelsen (2011) og Steensig (1998). Om placeringen af adverbialer (fx *ikke*) foran og efter det finite verbum, se Christensen et al. (2015) og Jensen (2011).

³ I 2021 afskedigede Berlingske ganske vist alle sine korrekturlæsere, og resurserne blev i stedet for allokeret til de indholdsredigerende, som er journalistuddannede. Ifølge chefredaktør Mette Østergaard var det ikke meningen med omstruktureringen at der skulle gås på kompromis med korrekturlæsningen (<https://journalisten.dk/berlingske-fyrer-alle-korrekturlaeserne/>).

Vi har altså en formodning om at forbuddet mod *fordi at*, *før at* og *efter* uden *at* stadig er gældende i de landsdækkende aviser. Med andre ord forventer vi følgende resultater af undersøgelsen af avisteksterne:

1. Proportionen af *fordi* er større end proportionen af *fordi at*.
2. Proportionen af *før* er større end proportionen af *før at*.
3. Proportionen af *efter* er mindre end proportionen af *efter at*.

Vi forventer endvidere en langt større andel af *fordi at*, *før at* og *efter* (uden *at*) i talesprogs-korpusset end i det aviskorpus vi vil bruge. Det skyldes bl.a. at man i talesproget formentlig ikke følger de præskriptive regler i samme grad som i aviser. Et sådant resultat vil altså måske kunne underbygge hypotesen om at det er de præskriptive regler der er på spil i skriftsproget: En spontan brug af *fordi at*, *før at* og *efter* (uden *at*) undertrykkes i skriftsproget, hvor man har tid til at komme i tanker om at det anses for dårligt sprog, og rette til. I netop den type skriftsprog vi undersøger, er der som nævnt typisk mere end én person om at overveje formen.

4. Metode

Vi undersøger vores hypoteser i to korpusser: skriftsprogskorpusset Korp og talesprogskorpusset LANCHART. Korp er som nævnt Dansk Sprognævn's interne korpus, og LANCHART er et ca. 13 mio. ord stort talesprogskorpus som huses af Sprogforandringscentret ved Københavns Universitet (DGCSS).

I den del af Korp vi undersøger, er der omtrent 261 mio. løbende ord. Dataene er fra landsdækkende aviser fra perioderne 2004-2005 og 2009-2016.⁴ Vi søgte efter følgende streng:

- *fordi/før/efter* (+ *at*) + *han/hun/man* + (adverbium) + finit verbum

Med denne søgerække ville vi begrænse antallet af irrelevante forekomster. Vi valgte at søge på pronominer (i nominativ) på subjekspladsen i stedet for substantiver og prænominale elementer (som fx adjektiver og artikler) for at undgå irrelevante eksempler hvor et nominalsyn-tagme fungerer som styrelse, fx *før/efter folketingsvalget* eller *før/efter det vigtige folketingsvalg*.

⁴ At vores skriftsprogsdata er fra netop disse perioder, skyldes at vi søgte med ordklassetagging, og Korpdataene er kun ordklassetagget i disse perioder.

Den del af LANCHART-korpuset vi undersøger, indeholder ca. 10,3 mio. løbende ord. Det svarer til det samlede LANCHART-korpus, fraregnet data fra udvandrere og deres efterkommere i USA, Canada og Argentina. Langt de fleste interviews i delkorpuset er udført i 2000'erne og 2010'erne, men der er også data fra 1970'erne, 1980'erne og 1990'erne. I dette korpus søgte vi efter følgende:

- *fordi/før/efter + 0-2 tokens (+ at) (+0-2 tokens) + han/hun/man*

Med de 0-2 tokens i søgestrengen har vi taget højde for at det er talesprog med alt hvad det indebærer af tøven, gentagelser osv. Foruden regulære ord dækker tokens netop også over andre typer ytringer, fx udråb, minimalrespons (fx et bekræftende *mm*), selvafbrydelser, tøvelyde, latter m.m.

Alle Korp- og LANCHART-eksempler blev manuelt overført til Excel. Her fjernede vi efterfølgende irrelevante eksempler: dels ufuldstændige eksempler hvor der ikke tydeligt var en komplet ledsætning, herunder anakolutier; dels – i talesprogsdataene – eksempler hvor der ikke følger et finit verbum (foruden eventuelle tøvelyde, gentagelser o.l.) efter *han/hun/man*, og sætninger hvor *før* og *efter* slet ikke indleder en ledsætning (fx *det vil hun ikke høre efter hun vil have de øl og de piller som hun vil have*). Blandt skriftsprogseksemplerne er der dubletter fordi aviserne indimellem udgiver ens eller næsten ens tekster. Alle dubletter blev talt med fordi det givne eksempel kan siges at være godtaget til udgivelse flere gange – af flere redaktører. Under alle omstændigheder var antallet af dubletter så lille at det ikke ville gøre nogen forskel for den statistiske analyse om de blev talt med eller ej.

5. Resultater

En sammentælling af forekomster på baggrund af den ovenfor beskrevne søgning ses i tabel 1 og 2. Vi ser først på resultaterne for de skriftsproglige data i tabel 1:

Sætningsinitiale elementer	Antal forekomster	Antal forekomster i %
<i>fordi</i>	28.102	99,96 %
<i>fordi at</i>	11	0,04 %
<i>før</i>	10.657	99,92 %
<i>før at</i>	9	0,08 %
<i>efter</i>	1.184	25,9 %
<i>efter at</i>	3.393	74,1 %

Tabel 1. Fordelingen af ledsætninger indledt af hhv. *fordi/før/efter* og *fordi at/før at/efter at* i aviskorpusset Korp.

Som man kan se i tabel 1, er *fordi at* og *før at* nærmest ikkeeksisterende i landsdækkende aviser.⁵ Omvendt er *efter at* hyppigere end *efter* uden *at*, selvom *efter* uden *at* også forekommer ret hyppigt, dvs. i lige knap 26 % af tilfældene. Vores hypotese 1, 2 og 3 er således understøttet, og vi kan konkludere at man i redigeret skriftsprog holder sig til de præskriptive forbud og påbud mht. brugen af *fordi* og *før* – og i vid udstrækning i brugen af *efter*. Med en chi-i-anden-*goodness of fit*-test (fordelingstest) kan vi godtgøre at der er en statistisk skæv fordeling mellem antallet af *efter*-ledsætninger og *efter at*-ledsætninger i aviskorpusset ($p < 0,0001$ ⁶), under den nulhypotese at de er ligeligt fordelte. Det er altså næppe tilfældigt at vi finder så stor en overvægt af sætninger med *efter at* i vores data.

Vi antog at vi ville kunne underbygge hypotesen om at det er de præskriptive regler der spiller en rolle i skriftsproget hvis det viste sig at det forholdt sig omvendt i talesproget – eller at der i hvert fald her var en langt større andel af de normstridige ordforbindelser. Hvis *fordi at*, *før at* og *efter* uden *at* er mere almindeligt i det antageligt mere utvungne talesprog, må der ske en afretning af disse under overførslen til skrift, og det er plausibelt at det skyldes årtiers prædiken mod disse. Vi foretog således den samme søgning i LANCHART (med få modifikationer, jf. afsnit 3) og fik følgende resultater:

⁵ Det er væsentligt at bemærke at fem af de 11 forekomster af *fordi at* i avisdataene med sikkerhed stammer fra citater. Det samme gælder tre af de ni eksempler på *før at*. I de fleste af alle disse forekomster kan vi se inkvittet i vores søgeudtræk, fx det understregede her: [...] *fordi at han er godt kørende opad og har overskud*», *sagde Bjarne Riis efter etappen.*, og dermed slå fast at de stammer fra mundtlige interviews. Vi kan kun gisne om hvor mange *før at*'er og *fordi at*'er der er blevet bortredigeret fra sådant nedskrevet talt sprog.

⁶ Vi antager her at p skal være $= < 0,05$ for at vidne om statistisk signifikans.

Sætningsinitiale elementer	Antal forekomster	Antal forekomster i %
<i>fordi</i>	3.108	88,5 %
<i>fordi at</i>	402	11,5 %
<i>før</i>	308	95,7 %
<i>før at</i>	14	4,3 %
<i>efter</i>	146	86,4 %
<i>efter at</i>	23	13,6 %

Tabel 2. Fordelingen af ledsætninger indledt af hhv. *fordi/før/efter* og *fordi at/før at/efter at* i talesprogs-korpusset LANCHART.

Vi kan se af tabel 2 at der også i talesproget er mere *fordi* end *fordi at* og mere *før* end *før at*. Til gengæld er forholdet vendt på hovedet mht. *efter*: Der er langt mere *efter* end *efter at* i talesprogs-korpusset. Resultatet for *efter (at)* er det mest slående, og det ser vi lidt nærmere på nedenfor. I alle tre sætningsindlederpar er fordelingen også statistisk set skæv ($p < 0,0001$), dvs. det er statistisk underbygget at man i talesproget bruger mere *fordi*, *før* og *efter* end varianterne med *at*.

Ser man nærmere på resultaterne for *fordi (at)* og *før (at)* i lyset af vores hypotese om forholdet mellem skrift- og talesprog, fremgår det at andelen af forekomster af *fordi at* er langt højere i talesprog end i avissproget (11,5 % vs. 0,04 %), og andelen af forekomster af *før at* er noget højere i talesprog end i avissproget (4,3 % vs. 0,08 %). En chi-i-anden-uafhængighedstest af fordelingen af hhv. *fordi (at)* og *før (at)* i skrift- og talesprog viser at den observerede forskel også er statistisk signifikant (med en nulhypotese om at fordelingen i skrift- og talesprog for hhv. *fordi (at)* og *før (at)* skulle være ens). I begge tilfælde er $p < 0,001$.

Der er altså statistisk belæg for at der er mere *fordi at* og *før at* i talesproget end i avis-skriftsproget. Dette resultat er i sig selv ikke overraskende, og det stemmer overens med vores opstillede hypoteser. A priori ville vi især forvente langt mere *fordi at* i talesprog end i avis-skriftsproget. Vi forventede også at der ville være mere *før at* i talesproget end i avisskriftsproget (men at forskellen ville være langt mindre end for *fordi at*). Det hænger sammen med at vi ikke på forhånd havde nogen særlig fornemmelse af at *før at* i det hele taget var særlig udbredt, hverken i talt eller skrevet dansk.

Også fordelingen af *efter* og *efter at* i de to korpusser stemmer overens med hvad vi forventede: at der er mere *efter* uden *at* i tale end på skrift. Det overraskende er at der er så overvældende meget mere *efter* uden *at* i talesproget, nemlig godt 86 % overfor knap 26 % i avissproget. Forholdet er således vendt på hovedet.

6. Diskussion

Hvad angår hypotesen om at det er præskriptive regler der styrer brugen af de tre ledsætnings-initiale elementer i skriftsproget, er det mest overbevisende at det er sådan fat mht. *efter (at)*. Vi kan se i vores data at det endog er meget 'naturligt' at indlede en ledsætning med *efter* uden *at* i talesproget, og at denne 'naturlige tilbøjelighed' sandsynligvis i meget høj grad bliver undertrykt i skriftsproget. Vi mener at det er en absolut plausibel tolkning at den skriftlige sprogbrug er styret af præskriptive regler mht. brugen af *efter* og *efter at*. Det samme gør sig muligvis gældende for *fordi (at)* og i mindre tydelig grad for *før (at)* – her er forholdet mellem skrift og tale blot ikke vendt på hovedet (i modsætning til *efter (at)*).

Før at er i det hele taget ikke særlig brugt, hverken i talesprog eller i skriftsprog. Vi kan foreløbig kun gisne om hvad dette skyldes, fx lydlige forhold, strukturelle forhold, tilfældigheder? Der er i hvert fald én grammatisk kontekst hvor *efter at* er gangbart, men ikke *før at*, nemlig *at*-infinitivkonstruktioner, fx *han var meget træt efter at have optrådt hele aftenen*, men ikke **han var allerede meget træt før at have optrådt*. Det er tænkeligt at denne begrænsning i brugen af *før at* har en afsmittende effekt på forekomsten af *før + at*-ledsætning, og omvendt: at det faktum at *efter* kan indlede en *at*-infinitivkonstruktion, har en afsmittende effekt på forekomsten af *efter + at*-ledsætning.

Vi ville på forhånd have troet at forbuddet mod *fordi at* var det der – af disse tre – var mest salient i hovedet på sprogbrugerne. Hvad der foregår i hovedet på sprogbrugerne, ville vores data ganske vist ikke kunne sige noget om, men tallene kunne have givet et fingerpeg. Der er imidlertid ikke noget i tallene der kan indikere at forbuddet mod *fordi at* er mere salient når vi sammenligner *fordi at* og *før at*. Som man kan se i tabel 1, er *fordi at* og *før at* jo omtrent lige sjældent i avisskriftsprog (0,04 % overfor 0,08 %), og som man kan se i talesprogsdataene (tabel 2), er *fordi at* en del hyppigere end *før at* (11,5 % overfor 4,3 %; også denne forskel er statistisk signifikant, jf. afsnit 5). Hvis sprogbrugerne var meget mere bevidste om forbuddet mod *fordi at*, kunne man måske have forventet en større forskel på *fordi at* og *før at*, sådan at der var væsentligt mindre *fordi at* end *før at* i både tale og skrift.

Imidlertid er det muligt at man bør lade *før (at)* lidt ude af betragtning og snarere sammenligne *fordi (at)* og *efter (at)*. Som vi var inde på ovenfor, har *før at* muligvis aldrig været lige så udbredt i dansk (bortset fra i visse dialekter) som *fordi at*, og det ville altså kunne være derfor at *før at* i det hele taget er sjældent. Hvis man derimod ser på *fordi (at)* overfor *efter (at)* i avisskriftsproget (som er dér hvor en præskriptiv bevidsthed har de bedste udfoldelsesmuligheder), kan man se at det ildesete *fordi at* er langt mere undertrykt end det ildesete *efter* uden *at*. Det kunne tyde på at forbuddet mod *fordi at* er salient for sprogbrugerne.

Samtidig ville vi på forhånd have troet at *fordi at* var langt mere anvendt end vores resultater peger på – især i talesproget, jf. bemærkningerne ovenfor fra Jacobsen & Jørgensen (2013) om ordforbindelsens udbredelse og almindelighed. Vi mener netop også selv at høre det ganske ofte. Imidlertid er det jo muligt at vi og Jacobsen & Jørgensen tror det er mere udbredt end det er, **netop** fordi *fordi at* afgjort er den mest berømte og berygtede af de tre præsriptivt forkerte ledsætningsindledere *fordi at*, *før at* og *efter* uden *at*. Denne berygtethed kan altså have en *primende* effekt i folks bevidsthed som i sig selv kan føre til dels færre forekomster i den aktive sprogbrug, dels en passiv fornemmelse af at det er langt hyppigere end det egentlig er.

For så vidt at resultaterne ovenfor er udtryk for at præsriptive regler stadig gør sig gældende (i skriftsproget), så formoder vi at de lever videre på det konkrete enkeltordsniveau, ikke på det abstrakte, generelle niveau. M.a.o. formoder vi at sprogbrugerne har reglerne: ”*fordi* uden *at*”, ”*før* uden *at*” og ”*efter* med *at*” i baghovedet når de skriver (eller redigerer/korrekturlæser), snarere end forbuddet mod to konjunktioner der efterfølger hinanden, og påbuddet om at en ledsætning skal indledes af et *at* når den står som styrelse for en præposition.

Grundlæggende må man fastslå at man ikke kan vide hvorfor en sprogbruger vælger den ene nærsynonyme sprogform fremfor den anden. Det kan skyldes at sprogbrugeren med sin umiddelbare intuition, slet og ret, foretrækker en form fremfor en anden. Det kan også skyldes tilfældigheder. Det blotte faktum at der ikke er noget der tilsiger at den ene form er mere grammatisk end den anden, kan imidlertid pege på at de præsriptive regler i det mindste spiller en rolle når sprogbrugeren anvender en given sprogform og ikke en anden. Og denne konklusion er endnu mere sandsynlig hvis den ene sprogform er altovervejende mere frekvent end den alternative – på tværs af sprogbrugere.

7. Sammenfatning og perspektivering

I redigeret moderne dansk skriftsprog i de landsdækkende aviser følger man (bevidst eller ubevidst) i meget høj grad de gamle præsriptive regler om ikke at bruge det indre *at*, i hvert fald hvad angår de ledsætningsinitiale elementer vi har set på: *før* og *fordi*. Samtidig følger man i vid udstrækning reglen om at en ledsætning der kommer efter *efter*, skal indledes af *at*. Kombinationerne *før at* og *fordi at* er ligefrem næsten helt fraværende i de landsdækkende aviser. *Efter* uden *at* som ledsætningsindleder bruges derimod i omkring en fjerdedel af tilfældene.

I moderne dansk talesprog (fra 1970'erne og frem, dog primært fra 2000'erne og 2010'erne) bruges der langt overvejende *fordi*, *før* og *efter* uden *at*. Mest overraskende er det umiddelbart at det præsriptive set forkerte *efter* uden *at* er det afgjort dominerende i talesproget (med godt 86 % *efter* uden *at*).

Ser man på forholdet mellem skrift og tale, finder vi at der er meget mere *fordi at* og noget mere *før at* i tale end på skrift. Samtidig var det ventet at der ville være mere *efter* uden *at* i talesproget end i skriftsproget, blot ikke at forholdet ville være vendt på hovedet.

Ved hjælp af chi-i-anden-tests kunne vi godtgøre at de forskelle vi observerede også er statistisk signifikante, og det gælder både forskellene mellem varianterne internt i hhv. skriftsprog og talesprog og forskellene mellem varianterne på tværs af skrift- og talesprog. Alt i alt understøtter tallene vores hypoteser mht. andele af forekomster af de ledsætningsinitiale elementer med og uden *at*.

Vi havde endvidere den hypotese at en signifikant større andel af de præskriptivt set forkerte *fordi at*, *før at* og *efter* uden *at* i talesproget end i skriftsproget kunne pege på at man i skriftsproget er styret af netop de præskriptive regler: at man bortredigerer *at*'erne efter *fordi* og *før* og tilføjer *at* efter *efter* netop med baggrund i sådanne indlærte regler. Vi kan se i vores data at *før at* generelt er meget lavfrekvent i både skrift- og talesprog; det giver dermed ikke megen mening at sige at der er et 'naturligt' forekommende *før at* som avisskribenterne og -redaktørerne luger ud i fordi de ved at det anses for forkert. Derimod mener vi at det er endog meget plausibelt at *fordi at* og i allerhøjeste grad *efter* uden *at* bliver rettet til *fordi* og *efter at* i avisteksterne som følge af de præskriptive regler herom. Vi må dog understrege at vi ikke kan **vide** hvorfor den ene form er valgt frem for den anden, og hvilke overvejelser – hvis nogen overhovedet – der ligger bag sprogbrugerens valg.

I fremtidig forskning ville det være særlig interessant at se nærmere på om der er strukturelle og/eller diskursive mønstre i brugen af varianterne med og uden *at*, særligt *efter* overfor *efter at* i skrift- og i talesproget, men også *fordi (at)* og *før (at)* i talesproget. (Derimod er der ikke mange mønstre at granske mht. *fordi (at)* og *før (at)* i avisteksterne, hvor varianterne uden *at* er næsten eneherkende). Bl.a. ville det være interessant at se på om vi parallelt med Boye et al. (2012) ville kunne finde at proportionen af ledsætninger med *at* er desto større, jo vanskeligere sætningerne er at producere.

Litteratur

- Boye, Kasper, Mads Poulsen, Hannah Bruun Pedersen, Marie Herget Christensen, Line Dalberg & Nicoline Munck Vinther (2012) *At* eller ikke *at* i tale og skrift. I *NyS, Nydanske Sprogstudier* 42:41-61.
- Christensen, Tanya Karoli, Torben Juel Jensen & Marie Herget Christensen (2015) Adverbielle ledsætningers ledstilling i dansk talesprog. I Inger Schoonderbeek Hansen & Tina Thode Hougaard (red.). *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*: 97-115.
- Diderichsen, Philip & Jørgen Schack (2015) Jagten på den gode og sikre sprogbruger. I *Nyt fra Sprognævnet* 2015/3:1-8.
- Gregersen, Sune (2019) Årsagssætninger med *fordi* i (formelt) dansk talesprog. I *NyS, Nydanske Sprogstudier* 57:81-112.
- Hansen, Erik (1975) *At* eller ikke *at*. I *Nyt fra Sprognævnet* 14:1-4.
- Hansen, Erik (1983) Det pleonastiske *at*. I *Danske studier* 78:61-80.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2019) *Grammatik over det danske sprog* (2. udg.). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hartling, Anna Sofie & Michael Nguyen (2022) *Efter* eller *efter at*. I *Nyt fra Sprognævnet* 2022/1:18.
- Jacobsen, Henrik Galberg & Peter Stray Jørgensen (2013) *Politikens Håndbog i Nudansk*. 6. udg. Politikens Forlag.
- Jensen, Torben Juel (2011) Ordstilling i ledsætninger i moderne dansk talesprog. I *Ny forskning i grammatik* 18:123-150.
- Mikkelsen, Nicholas Hedegaard (2011) Betydningsforskelle ved brugen af helsætningsordstilling efter *fordi*. I Inger Schoonderbeek Hansen & Peter Widell (red.). *13. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*: 213-224.
- Nguyen, Michael & Anna Sofie Hartling (2022) Konjunktion eller præposition? Om nogle ledsætningsinitiale elementers ordklasse. I *Ny forskning i grammatik* 29:139-155. <https://doi.org/10.7146/nfg.v1i29.132905>
- Pedersen, Karen Margrethe (2009) Indre *at* i danske dialekter. I Rita Therkelsen & Eva Skafte Jensen (red.), *Dramatikken i grammatikken: Festskrift til Lars Heltoft*. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet: 321-333.
- Steensig, Jakob (1998) Om *fordi* i forskellige sætningstyper i dansk talesprog. I *Selskab for Nordisk Filologi: Årsberetning* 97:179-192.